

Johanna Söderström

Valerfarenheter bland f.d. kombattanter: En ny syn på demokrati i Liberia?¹

Hvordan ser de tidligere kombattanter i Liberia på de historiske valg, der foregik i 2005? Disse valg blev i det store og hele set som en succes, og de skulle derfor kunne bidrage til den demokratiske konsolidering i det krigsplagede land. Mange undersøgelser har imidlertid en tilbøjelighed til at undervurdere betydningen af almindelige menneskers holdninger til disse processer, og derfor ses der her på kombattanternes opfattelse af valgene, således som den giver sig udtryk i vælgeradfærd og -motiver, i lighedsprincippet og i den legitimitet, som valgene forbindes med. Undersøgelsen bygger på fokusgruppediskussioner gennemført i Liberia i foråret 2008. Konklusionerne peger på problemer med valgenes legitimitet, som ville kunne få langtidseffekter på den demokratiske konsolidering i Liberia, mens der på andre områder – ikke mindst med hensyn til stemmekøb – ses en mere positiv udvikling.

Bortom eliter och institutioner

Valen 2005 i Liberia var exceptionella, bl.a. valdes den första kvinnliga presidenten i Afrika någonsin. Valen var även historiska nationellt sett. På flera områden överträffade valen förväntningarna; de var *fria* och *rättvisa* och liknade afrikanska val i fredstid snarare än post-konfliktval. Valen gav på ett fredligt sätt utrymme för konkurrens mellan kandidaterna (Harris, 2006: 377f, 393; NDI, 2007: 29). Utifrån denna positiva utvärdering av valet, avser den här artikeln att granska uppfattningarna om valen bland före detta (f.d.), eller tidigare, kombattanter i Liberia, och deras möjliga påverkan på den långsiktiga utvecklingen av demokrati.

Artikeln fokuserar på den potentiellt problematiska gruppen f.d. kombattanter. Gruppen är viktig, eftersom den har möjlighet att påverka demokratiseringsprocessen mycket destruktivt, p.g.a. gruppens storlek² och relativa andel av befolkningen i stort, samt dess tillgång till vapen och nätverk (Sawyer, 2008: 188; Nilsson, 2008: 192; Jennings, 2007). I Västafrika har f.d. kombattanter spelat en viktig roll i den politiska utvecklingen, bl.a. för att de rör sig över gränserna och kan rekryteras för andra krig (se t.ex. Nilsson, 2008). Men problemet är mer allmängiltigt än så, då liknande återintegreringsproblem har varit aktuella i länder såsom Afghanistan, Haiti, Uganda och Burundi m.fl.

Innebar valen 2005 en demokratisk öppning för Liberia? Hur ser de f.d. kombattanternas valerfarenheter ut och uppfattades valen som demokratiska? Artikeln argumenterar för att valen i Liberia i huvudsak fick ett demokratiskt innehåll, men att valen trots allt saknade legitimitet hos f.d. kombattanter.

Deras misstro gentemot valresultaten och upplevelse av att bli övergivna av politiker är allvarliga problem.

Val har fått en central, eller rentav överdriven, roll i demokrati- och demokratiseringslitteraturen (se t.ex. Elklit and Svensson, 1997: 34; Mainwaring, 1992: 297). Att påstå att val spelar roll är dock inte samma sak som att reducera demokrati till hållandet av val (Schmitter and Karl, 1991: 85; Bratton, 1998: 52). I den här artikeln spelar val roll, inte bara i sig själva, men också som en språngbräda för utvecklingen av en demokratisk kultur. Vi vet idag att även dåliga val har betydelse för demokratisering (Lindberg, 2009), men lyckade val bör än mer bidra till att legitimera det politiska systemet och som sådana ingjuta demokratiska värderingar bland medborgarna (se t.ex. Linz and Stepan, 1996: 15f; Anderson and Mendes, 2005: 92; jfr. Schedler, 1998: 91-100).

Inom forskningen idag vet man väldigt lite om vilket meningsinnehåll val har generellt, och i synnerhet i Afrika (Schaffer, 1998: 23, 88-131; Young, 1993: 307). Den här artikeln avser att åtgärda detta genom att undersöka och beskriva f.d. kombattanters förståelse och erfarenheter av val. Artikeln går därmed bortom en observatörs bild av val och utforskar istället uppfattningarna bland medborgarna själva, något som ofta glöms bort (Bratton, 1998: 62; Mainwaring, 1992: 302f). Om valobservatörer förklarar ett val som fritt och rättvist, vad spelar det för roll om valmanskåren inte kan relatera till den beskrivningen? Detta verkar ha varit fallet i Liberia.

Efter 14 år av inbördeskrig, slöts 2003 ett fredsavtal som efterlyste hållandet av val senast oktober 2005. Valen anordnades sedermera i oktober och november 2005 och har generellt setts som framgångsrika och demokratiska, man har t.o.m. kallat dem „the freest and fairest elections that Liberia has ever seen“ (Harris, 2006: 378). President- och parlamentsval hölls samtidigt. När ingen presidentkandidat fick absolut majoritet (>50,0 %) hölls en andra omgång i november. Ellen Johnson Sirleaf³ vann andra valomgången med 59,4 % av rösterna mot George Weah⁴ 40,6 % (Electoral Division, 2006: 51). Trots logistiska problem, registrerade sig ca 90 % av befolkningen, och 74,9 % respektive 61,0 % röstade (Electoral Division: 26). Kampanjer och val genomfördes professionellt och välordnat. Utgången av presidentvalet var också väldigt ovisst, eftersom ingen sittande president eller krigsherre ställde upp i valet.⁵ Valet skiljer sig därmed från andra post-konflikt och grundande val. Inget parti fick majoritet i Senaten eller Representanthuset,⁶ och den jordskredsseger som historiskt varit vanlig i Afrika uteblev.⁷ Weah ifrågasatte valresultaten, men valfusk kunde aldrig bevisas. Objektivt sett var valen således mycket framgångsrika. Dock kvarstår frågan om hur valen uppfattades av väljarna, och framförallt av de f.d. kombattanterna.

Studien bygger på fokusgruppsintervjuer som genomfördes med 88 f.d.

kombattanter i 16 grupper under våren 2008. Eftersom studien representerar ett brett spektrum av etnicitet, ålder, kön, militära grupper (både rebeller och regeringsstyrkor) och återintegreringsprogram kan mycket sägas om f.d. kombattanter på basis av detta material. Trots det måste generaliseringar göras återhållsamt eftersom urvalet ej är slumpmässigt utan strategiskt. Målsättningen med artikeln är att belysa likheterna, de generella drag fokusgrupperna har gemensamt, och presentera när avvikande uppfattningar uttrycktes. Fokusgrupper möjliggör inte kvantitativa sammanfattningar av deltagarnas åsikter, utan ger snarare en kartläggning av vilka typer av uppfattningar om och värdeladdningar kring valet som fanns bland deltagarna.

Frågan om val

Självklart är val inte det enda sammanhang där f.d. kombattanters politiska världsbild kommer till uttryck, men valen erbjuder en bra utgångspunkt både metodologiskt och teoretiskt. Metodologiskt för att händelsen är lätt att relatera till för deltagarna och teoretiskt för att vi dels inte kan ha demokrati utan val, dels för att valerfarenheter troligtvis formar individers förståelse av demokrati. Val är bokstavligen den viktigaste händelsen där människor utövar sitt demokratiska medborgarskap.

Inkörsport till demokratiska värden

En aspekt som ofta glöms bort är att erfarenheten och betydelsen av val bland folket spelar roll för demokratiseringsprocessen: „Only when voters experience meaningful contestation and participation in the political process [...] will they develop some kind of normative commitment to democracy“ (Elklit, 1999: 32; se även Akokpari and Azevedo, 2007: 75; Rustow, 1970: 344f). Andra är mer tveksamma till valens potential att påverka demokratiseringen, framförallt i post-konflikt kontexter (Sawyer, 2008: 178). Syftet med min forskning är att undersöka dessa aspekter hos f.d. kombattanter. I litteraturen om politisk kultur menar man att demokratiseringsprocesser är beroende av vissa attityder och vanor bland medborgarna för att lyckas. Relationen mellan institutioner och politisk kultur är troligen dubbelriktad: politisk kultur är både en orsak till och en konsekvens av politiska institutioner (Inglehart, 1988: 1204; Sullivan and Transue, 1999: 633-40; Almond and Verba, 1963). Genom att studera upplevelserna av val kan vi få en inblick i denna cykliska process. För att systematisera analysen av valens betydelse har jag valt att utveckla tre undersökningsområden: valakten, jämlikhetsprincipen och valens legitimitet.

Politiskt beteende i relation till val handlar främst om valakten och kampanjarbetet. Huruvida valen ses som en möjlighet att förändra saker spelar roll för deras upplevda vikt och motivationen för att delta. Hur mycket vikt

lägger de vid valakten? Är de motiverade att använda den möjligheten? Beroende på motiveringen bakom så är det inte säkert att röstandet kan ses som ett demokratiskt uttryck; om materiella fördelar snarare än politiska preferenser ligger bakom rösten så påverkar det valbetydelsen (Chabal and Daloz, 1999: 154; Schaffer, 1998: 23, 88-89, 106-31). Graden av *deltagande* i valen och hur man ser på framtida deltagande är därmed relevant här, samt *motiveringen*.

Det andra undersökningsområdet rör jämlikhetsprincipen. För medborgarna handlar jämlikheten framförallt om rätten till att rösta. Chabal och Daloz menar att innebörden av en röst i Afrika fortsätter att innehålla problematiska föreställningar om representation; att rösten uttrycker gruppåverkan och potentiella materiella vinster snarare än politiska preferenser (1999: 39, 154). Frågan är då hur detta upplevs i Liberia. Ser man det som en rätt? Vem ska ha den rätten? Hur ska rätten fördelas, *en person-en röst*? Jämlikhetsprincipen handlar därmed om hur rösträtten fördelas ut.

Slutligen, valens och valresultatens *legitimitet* är viktiga för att förstå vilket stöd valprocessen har. En valvinst garanterar inte att valresultaten är legitima (Chabal and Daloz: 151), inte ens i fria och rättvisa val som vi ska se lite senare. Valen påverkar också legitimiteten för demokratin i sin helhet, liksom valens legitimitet påverkar demokratiseringsprocessen (Akokpari and Azevedo, 2007: 79; Bratton, 1998: 53; Anderson and Mendes, 2005: 92, 109). Vem ses som ägare av processen? Vann rätt person? Vann de med legitima medel?

Sammanfattningsvis kommer valbetydelsen att undersökas i relation till beteende (motivering och deltagande), appliceringen av jämlikhetsprincipen gällande rösten, samt valens legitimitet.

Datainsamling

Artikeln är baserad på fokusgruppsintervjuer med 16 grupper, totalt 88 deltagare varav 27 kvinnor och 61 män. Datainsamlingen genomfördes mellan den 15 april och 15 juni 2008, i fyra områden av Liberia: Monrovia, Kahtoe Town, Foya och Zwedru, därigenom täcktes både landsbygd och stad, inlandet (nord och öst) och kustregioner in.⁸ Huvudprincipen var att skapa så homogena grupper som möjligt, med avseende på avväpning, demobilisering och återintegrerings (DDR) erfarenhet, militär grupptillhörighet, etnicitet och kön för att underlätta jämförelser. Se appendix 1 för mer detaljer kring grupp sammansättningen.

Det fanns flera skäl till valet av insamlingsmetod, men endast det främsta argumentet kommer att diskuteras här. I kontexter där politiska friheter och politik i allmänhet är omstridda, tenderar människor att vara mer varsamma med att uttrycka sina politiska åsikter till främlingar (Holmberg and Petersson, 1980: 68). F.d. kombattanter beskrivs också som en problematisk grupp att bedriva forskning på, eftersom det kan vara svårt att få deras förtroende

och för att de ofta ger svar som de upplever passar med den bild de har av västerländska forskare. Dessa problem verkar föranleda att deltagande observation är den typ av datainsamling som krävs (se t.ex. Nilsson, 2008: 55; Utas, 2003: 49-83; Utas and Christensen, 2008).

Självklart kan deltagande observation vara användbart, men den här formen av datainsamling är kostsam i fråga om tid och de teoretiska frågorna som den här artikeln önskar diskutera kan vara sällsynta diskussionsämnen i vardagen. Fokusgrupper är dock kända för att vara lämpliga när man arbetar med marginaliserade grupper och när en tillmötesgående insamlingsmetod krävs (Morgan and Krueger, 1993: 15, 18). Deltagarna i fokusgrupperna uttryckte öppet sina erfarenheter och känslor angående saker som ofta ses som känsliga och riskabla, vilket torde indikera att problemet med uppriktighet inte var så bekymmersamt. Jämfört med enskilda intervjuer så etablerades det för post-konflikter så centrala förtroendet mycket snabbare. Förtroendet som redan fanns bland de f.d. kombattanterna kunde i viss mån lånas av fokusgruppen.

För att utröna deltagarnas åsikter kring dessa frågor användes bilder från valet 2005 som en startpunkt för diskussionen. Bilderna visade människor som röstade, stod i kö och kampanjer för Johnson Sirleaf och Weah. Bilderna underlättade minnesprocessen och gav deltagarna möjligheten att sätta agendan kring vilka aspekter av valen som var viktigast för dem. Undersökningen genomfördes nästan tre år efter valen. En klar nackdel med detta är att erfarenheter efter valet också färgar deras upplevelse av valet, samt att minnesbilden försämras över tid. Samtidigt kan händelser efter valet vara viktiga för att kunna värdera och få perspektiv på valet, då valens betydelse kan framträda mer tydligt i relief mot senare händelser.

Urval

Grupperna rekryterades på flera sätt. I vissa fall kontaktade jag de f.d. kombattanterna via äldre personer i byn, programansvariga eller lärare som varit inblandade i DDR-programmen. Jag arbetade även med en veteranorganisation i Monrovia och använde deras nätverk för att bjuda in potentiella deltagare. Urvalet av återintegreringsprogram och deltagare gjordes strategiskt, vilket underminerar möjligheterna till generalisering. Grupperna i studien representerar dock ett brett spektrum av bakgrunder. Alla deltagare fick en ekonomisk ersättning för sin tid och resekostnader till en summa av ca 5 USD i enlighet med praxis för fokusgrupper (Morgan, 1997: 38f).

Valens betydelse bland f.d. kombattanter

Valakten: motiv och deltagande

De f.d. kombattanterna röstade om de hade möjlighet till det. Bland de få som inte kunde rösta så var det orsakat av sjukdom, registreringsproblem eller att de var för unga. Flera av deltagarna i de urbana grupperna hade även deltagit i kampanjarbete under valen (framförallt för Weah) (9, 10, 11, 12, 15, 16, 17 och 18).⁹ Det förekom tre huvudsakliga motiveringar för röstandet: för egen vinning, allmänna intressen eller rättighetsargumentet.

Röstköp, i form av pengar, ris eller mindre lokala projekt, har varit vanligt i Liberia och förekom även under valet 2005 (Sawyer, 2008: 195; Barr and Moor, 2005). Röstande på basis av löften om egen vinning bedömdes väldigt olika av grupperna. En del (3, 11 och 17) såg detta beteende som förkastligt och som ett av de stora politiska problemen i Liberia, medan i andra grupper (1, 2 och 4) var man mest missnöjd med svikna vallöften i samband med röstköp. Politiker utlovade saker i utbyte mot röster vilket skapade en känsla av svek bland de f.d. kombattanterna. Den erfarenheten fick dem att ifrågasätta alla politikerns ärlighet. I andra grupper (4, 7 och 9), uttryckte deltagarna erfarenheter med röstköp, men utan att värdera händelsen positivt eller negativt. Hester¹⁰ utgjorde ett undantag i sin grupp, i och med att hon ville få betalt nästa gång, för att åtminstone få ut något av valet (18 och 16). Med en historia av röstköp så är det inte så konstigt att det finns en acceptans för röstköp, vad som är mer förvånansvärt är att ett flertal faktiskt ifrågasätter detta beteende. Ett förbehåll är dock nödvändigt här, uttalade normer eller förväntningar på framtida beteende behöver inte innebära att beteendet fullföljs i framtiden (se t.ex. Utas and Christensen, 2008). Den här artikeln utger sig inte för att förutspå framtida beteende, utan snarare erbjuda en beskrivning av aktuella resonemang och normer bland f.d. kombattanter i Liberia som ger en utgångspunkt för framtida beteende.

De som var motiverade av allmänna intressen (3, 4, 10, 11, 12, 15, 16 och 17) nämnde ofta utveckling och fred, eller ett lägre rispris. Ofta nämndes behovet av att få en bra ledare som anledning till att de röstade (3, 8, 9, 10, 11, 13, 14 och 16). En god ledare sågs som instrumentell för att få till en utveckling (1 och 10), att skapa frihet (10) eller försoning i landet (17). En del menade också att valet i sig kan ena landet och skapa förståelse (7, 9 och 13). Ett fåtal uttryckte också explicit idén om representation, att röstande handlade om att välja de som kan representera dig och folket bäst (7, 12, 14 och 15), eller främja dina intressen bäst: „but I think about my future plan. [...] I only think what... who will be usually best for me. You know, yeah. That I'll vote for. Not because you... what you give me, I will vote for you“ (Bill, 3).

Andra förde argumentet att det var deras *rätt att rösta* enligt konstitutionen och därmed var de motiverade att utnyttja den rätten. Att inte använda

sin röst innebar att man inte längre hade något att säga till om, något som kan vara skadligt både för väljaren, kandidaterna och det slutgiltiga resultatet (8, 9, 12, 14, 16, 17 och 18).

Valens betydelse, huruvida valen kan ändra saker och ting, upprepades ofta, även om man också insåg att valen kan leda till både ont och gott beroende på karaktären hos de som väljs (Bart, 3), och andra menade att val inte är det enda sättet att påverka (7). Även om de flesta såg val som användbara, så låg de inte högst på listan när deltagarna diskuterade olika former av politiskt deltagande. Trots allt, verkar valen dock erbjuda en viktig möjlighet till interaktion med politiker för en majoritet av grupperna.

På frågan om de vill rösta i framtiden, svarade de flesta jakande: „We still want development. – We vote for development“ (Bethany och Barbra, 4). Frågorna som motiverade dem i det senaste valet kvarstår som motiv i nästa val. Grupp 2 och 10 utgjorde undantag, eftersom de inte ville rösta nästa gång, inte heller John i grupp 9. De andra i grupp 9, särskilt Jeff, höll inte med John och argumenterade för att han skulle delta i framtiden, eftersom det var enda sättet som man kunde „make the country straight.“ En deltagare la även till att han i nästa val ämnade „shut [his] eye,“ m.a.o. inte lyssna på politiker och bli lurad utan bara utgå från honom själv när han röstar (Brandon, 3). Archie (15) var inte heller motiverad att rösta igen, eftersom han upplevde att val varit poänglösa i Liberias historia. Övriga i gruppen gick inte lika långt, men sa att de endast tänkte rösta för någon de litar på, och att det var Weah; om inte Weah ställer upp så skulle de inte rösta. Våldigt få såg rösten som ett sätt att utkräva ansvar av de politiker som svikit dem under tidigare mandatperioder (7, 14 och 17).

De f.d. kombattanterna skiljer sig inte särskilt från befolkningen i övrigt i fråga om valdeltagande; man deltog i hög grad. Detta påstående styrks även av en undersökning som gjordes i Monrovia bland f.d. kombattanter strax efter valet, där så många som 80 % utgav sig för att ha röstat (Bøås and Hatløy, 2008: 50). Åsikterna om röstköp är mer oroväckande, även om det förekommer kritik mot sådant beteende. Representation och allmänna intressen utgör också centrala element i röstmotiven. Helhetsintrycket är därmed positivt, bl.a. för att de flesta är motiverade att rösta igen.

Jämlikhet och rösträtten

Den här frågan erbjuder kanske de mest överraskande och positiva resultaten. Frågor om etnicitet och medborgarskap har skapat problem under en lång tid i Liberia. På 1980-talet gjordes saker och ting värre av att dåvarande presidenten Samuel Doe deklarerade att mandingar var medborgare; man såg detta som en *naturalisation* av mandingar, det vill säga att de inte var riktiga liberianer utan att de endast fick sådana rättigheter genom presidentens

agerande. Under *True Whig* partiets styre (1883-1980) utsattes mandinger för positiv särbehandling i relation till övriga inhemska grupper genom statens agerande, detta fortsatte och inkluderade även krahngruppen under Does styre på 80-talet.

Under det *Stora Kriget* (1989-2003), blev etniska relationer alltmer polariserade, framförallt i relation till mandinger. Charles Taylors regim ansatte särskilt mandingogruppen och sammansättningen av de militära fraktionerna reflekterade också denna polarisering; här kan nämnas *Liberians United for Reconciliation and Democracy* (LURD) som rekryterade mandinger, så även *the United Liberation Movement of Liberia* (ULIMO-K), en föregångare till LURD. Även om etnicitet inte kan förklara kriget så var frågan om liberiansk identitet en kärnfråga i kriget (Bøås and Hatløy, 2008: 37, 41, 47). Under valet 2005 var mandingomedborgarskap en omtvistad fråga och anklagelser om både otillbörligt röstande och fräntagande av rösträtt förekom (Akopari and Azevedo, 2007: 86; ICG, 2005: 19; Sawyer, 2008: 194; Harris, 2006: 380).

De flesta deltagarna var benhårda försvarare av ett inklusivt *demos*, som inkluderade mandinger. Självklart kan man misstänka att detta orsakades av intervjukontexten och en vilja att ge de svar de trodde efterfrågades. Men om så var fallet, talar materialet ändå för ett intressant fynd, nämligen att de ser ett inklusivt *demos* som normen, som det rätta svaret. De flesta grupperna var för att ge mandinger rösträtt (2, 3, 4, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 och 18). Grupp 15 tyckte dock att de inte var sanna patriotiska medborgare, medan grupp 7 såg dem som medborgare men inte som liberianer. Emellertid ville inte alla i grupperna ge dem rösträtt och detta ledde ofta till en diskussion i grupperna där rösträttsförsvararna var mer verbala. Så även om åsikten inte var universell så finns det anledning att vara optimistisk givet Liberias historia i frågan.

Rösträtten kopplades samman med medborgarskap, inget medborgarskap – ingen rösträtt (4, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17 och 18). Det spelade ingen roll om personerna var helt oinsatta i politik, om de var medborgare så hade de rätt att rösta. Grupp 9 var dock ett undantag, eftersom de tyckte att endast de som visste vem och vad de röstade för skulle ha rätt att rösta.

Rösträtten sågs ofta som ett juridiskt begrepp, som regleras genom lagen och författningen. När man frågade varför endast myndiga personer hade rätt att rösta, så hänvisade man till lagen och gav ytterst sällan ett substantiellt argument för varför detta var fallet. Några hävdade dock att det är först vid 18 års ålder som man kan se skillnad mellan rätt och fel, ont och gott, och är tillräckligt oberoende för att ta kloka beslut (13, 14 och 15). Att vara liberiansk medborgare och vuxen (18 eller äldre) var de två grundkriterierna för att få rösta (8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 and 18). Ett undantag var dock

Archie (15) som tyckte att alla skulle ha rätt att rösta, oavsett ålder, eftersom det oftast är de yngres framtid som står på spel.

Grupperna var också mycket tydliga gällande röstjämlighet; bland de som har rösträtt så har varje person endast en röst var. Genom att spela djävulens advokat föreslog jag att de välutbildade borde få fler röster p.g.a. deras kunande och erfarenhet, men den tanken köpte de inte utan argumenterade emot (2, 3, 4, 13, 14, 16 och 18).

Röstens inklusivitet var större än förväntat. Rösträtten har en tydlig koppling till medborgarskapet, att vara liberian samt myndig. Idén om en röst per person var också tydligt förankrad hos deltagarna.

Valresultatens legitimitet

Frågan om legitimitet rör val på flera sätt: spelregler, långsiktig legitimitet, uppfyllande av vallöften och ifrågasatta valresultat. Beträffande spelreglerna, så var flera deltagare anhängare av majoritetsprincipen (1, 3, 10, 12, 17 och 18). En del beskrev även majoritetsprincipen som en lokal tradition, något typiskt liberianskt (Curtis, 12). Flera såg också val som något återkommande, om man förlorar ett val så kan man vinna nästa: „if they not win, the second time they can win“ (Bethany, 4, 3, 7 och 18). Att förlora är därmed inte något permanent stadium utan man har tilltro till processen på lång sikt. Andra positiva upplevelser av valen förekom också: många var stolta över valutgången (att en kvinna blev president) (11, 13 och 14) och sitt eget deltagande (17). Andra beskrev valen som fria och rättvisa för första gången i Liberia (12 och 18).

Strax efter valen noterades att f.d. kombattanter hade höga förhoppningar på valen, hela 85 % trodde att valen skulle leda till positiva förändringar (Bøås and Hatløy, 2008: 50). Tre år senare var dock ett flertal besvikna på valen. Detta bottnade i flera saker, t.ex. svikna vallöften och politiker som ändrade beteende efter valet. De kände sig övergivna av politikerna, vilket medförde en känsla av att demokrati endast gäller under valen (1, 2, 3, 4, 7, 9, 11, 13, 14, 16, 17 and 18): „Yeah, the elections, you know, I feel good. But, what I want... for the government to do I can't see them do it. So now I am feeling bad again“ (Brandon, 3). Besvikelsen på politikernas beteende efter valet uttrycktes även på följande sätt: „the representatives are not able to represent, those we send, they are not able to represent us“ (Kasper, 11) och en annan deltagare sa „they are only there for themselves, they are not there for... the poor people, grass-root people, they are not there for them“ (Kevin, 11).

I flera grupper ifrågasattes valens legitimitet p.g.a. Weahs förlust. Eftersom en absolut majoritet behövdes följde en andra omgång av presidentval (Weah fick 28,3 % och Johnson Sirleaf 19,8 % i första omgången) (Electoral Division: 48). I slutet vann Johnson Sirleaf med 59,4 % av rösterna mot Weahs 40,6

% Weah bestred resultaten och erkände sig besegrad först en månad senare och efter rättsligt överklagande. Flera protester anordnades och en del blev våldsamma, både p.g.a. polisen och Weahs anhängare (Hourel, 2005-11-15; Liberia: Weah drops fraud allegations in interests of „genuine peace“, 2005). Många deltagare förstod inte behovet av en andra valomgång; enligt dem fick Weah flest röster och vann därmed första omgången och en andra omgång ansågs onödig (18). Många såg därför valen som arrangerade för att få ett annat resultat (9, 10, 15 och 16), bl.a. misstänktes det internationella samfundet och USA, samt valkommissionen. Andra var inte lika säkra, men betvivlade att valresultatet reflekterade folkviljan (Kasper, 11). De flesta som ifrågasatte valresultatet hade varit aktiva anhängare av Weah.

Flera uttalanden av Weahs kampanj, t.ex. att han skulle ha vunnit första omgången med 62 %, eller att eventuell förlust skulle bero på valfusk från USA:s sida (Harris, 2006: 390; NDI, 2007: 24), samt ifrågasättandet av valresultaten, har säkerligen bidragit till den nuvarande bilden och misstron bland hans anhängare och f.d. kombattanter. Varaktigheten i dessa misstankar tre år senare, minskar valens legitimitet på ett fundamentalt sätt och kan få långsiktiga konsekvenser för demokratiseringsprocessen, t.ex. var en del deltagare mindre motiverade att rösta i nästa val p.g.a. detta (10).

Även om många deltagare upplevde att Weah blev lurad på vinsten, hade Weah många fördelar i valet (Sawyer, 2008: 185, 187; IRI, 2006: 13; Harris, 2006: 384, 388; NDI, 2007: 20-22). Det har dock varit svårt att avgöra huruvida det internationella samfundet gav ett implicit stöd till Johnson Sirleaf t.ex. i form av kampanjbidrag och liknande (Harris, 2006: 390, 378; NDI, 2007: 14f; IRI, 2006: 10).

Även om många observationer pekar på valens legitimitet, så förekommer även motsatsen. Den generella känslan av övergivenhet efter valet samt misstankarna om valfusk underminerar valens trovärdighet bland f.d. kombattanter i Liberia.

Blandade utsikter för demokratisering

Den här artikeln har inventerat den demokratiska kulturen bland f.d. kombattanter i Liberia, genom en analys av deras valerfarenheter från 2005. Ett val som allmänt har betraktats som framgångsrikt har inte lyckats generera utslutande positiva uppfattningar och erfarenheter bland de f.d. kombattanterna. Detta understryker vikten av att ta hänsyn till folkets upplevelse av ett val för att kunna förstå dess påverkan på demokratiseringsprocessen i fler länder än Liberia. Om vi ska utvärdera ett val, så är valobservatörernas insyn och kommentarer viktiga, men i frågan om konsolidering av demokrati så är väljarnas erfarenhet fundamental som den här analysen av f.d. kombattanters erfarenheter visar.

Låt oss börja med de positiva resultaten. Deltagande verkar vara normen och det förekommer kritik mot röstköp. Gällande appliceringen av jämlikhetsprincipen verkar de flesta f.d. kombattanter leva upp till detta ideal. Idén att välja någon som kan representera dina intressen är åtminstone delvis del av den politiska kulturen bland f.d. kombattanter. Detta är anmärkningsvärt med tanke på de svaga politiska institutionerna i Liberia. Valen uppfattades även som legitima bland flera av deltagarna då majoritetsprincipen anammades och man såg val som ett återkommande fenomen.

Det mest anmärkningsvärda problemet med valen handlar dock också om deras legitimitet. Bristen på tillit till valresultaten och känslan av övergivenhet efter valen spelar roll för en framtida fördjupning av demokrati i Liberia. För det första är valresultatens bristande legitimitet ett allvarligt problem, bl.a. för att protesterna blev våldsamma och en del slagord som användes – „No Weah, No Peace“ – antyder att andra verktyg för förändring stod till buds än de konstitutionella arrangemangen (Deutsche Presse-Agentur, 2005-11-11). Ifrågasättandet av valresultaten står i vägen för en konsolidering av demokrati, då det ifrågasätter hela systemets legitimitet.

För det andra, verkar det som om demokrati bara förekommer på valdagen, något som inte heller är bra utifrån ett konsolideringsperspektiv. Idealt sett bör den empiriska upplevelsen av demokrati breda ut sig även bortom val. Känslan av övergivenhet, svikna vallöften och en känsla av distans och mistro gentemot politiker genomsyrade många grupper. Det politiska klimatet kring valen verkar också skilja sig från övriga perioder, då det är mindre legitimt att kritisera och ifrågasätta politik.¹² Detta understryker valperiodens speciella karaktär, en tid då politikerna intresserar sig för sina medborgare och för en dialog med dem. Känslan av utanförskap från politiken som följer kan i sin tur vara mycket destruktiv för fortsatt demokratisering och fredsbyggande.

Spelar deltagarnas egna karaktärsdrag någon roll för deras valupplevelser? Några grupper var mer raffinerade och mer positiva (3, 12, 13, 14, 17 och 18), medan andra var mer negativa och mindre politiskt verbala (1, 2, 4 och 10). Mistro när det gäller valresultaten var endast en urban företeelse. Möjligtvis kan detta bero på en närhet till politik mer generellt samt ett aktivt deltagande i kampanjarbetet och större konkurrens i mediautrymmet i huvudstaden Monrovia. Generellt sett verkar det inte vara så att manliga f.d. kombattanter är mer politiskt bevandrade än kvinnliga. Det verkar som att livserfarenhet var mer centralt för politisk medvetenhet än utbildningsnivå. De mer utbildade grupperna var dock ofta mer expressiva men uppvisade ändå en misstro gentemot valresultaten, i synnerhet grupp 17 som bestod av universitetsstudenter. Även om grupperna på landsbygden oftast var mindre politiskt medvetna, så var detta ingen regel. Några skillnader mellan frak-

tioner eller etniska grupper kunde dock inte utrönas, men detta borde vara relevanta undersökningskategorier i andra länder.

Slutsatserna har även implikationer för hur man ska organisera och hantera val. Enkelhet är viktigt. Om valmanskåren inte kan relatera till och förstå principerna och organisationen av valet, även med hjälp av valutbildning (som i Liberia), så utgör det allvarliga problem för acceptansen av valresultaten och i slutändan för konsolideringen av demokrati i sin helhet. Detta är en allvarlig utmaning för valanordnare. I Liberia berodde nog detta på att konkurrerande auktoriteter beskrev valet på olika sätt, och när dessa personer har inflytande hos folket så spelar det roll vad de säger. Tolkningen av valresultaten av den politiska eliten torde vara av vikt även för förståelsen av andra transitionsländer och de breda massornas attityder i sådana länder. Effekten av detta kan inte nog understrykas i fallet Liberia. Ytterligare en aspekt är frågan om brutna vallöften, något som inte är obekant i väst, men som är än mer fundamentalt i transitionsländer. Med svaga institutioner spelar individer en större roll, och om de sviker så finns inget som kan dämpa sådana erfarenheter.

Noter

1. Jag skulle vilja tacka följande personer för värdefulla kommentarer på texten: Gina Gustavsson, Sten Widmalm, Mats Utas, Li Bennich-Björkman, Anna Jarstad och Maria Johansson.
2. Uppskattningar av gruppens storlek varierar och beror i hög grad på hur f.d. kombattanter definieras, men sedan krigsslutet har nästan 100 000 f.d. kombattanter genomgått demobilisering, avvapning och återintegreringsprogram (DDR).
3. Hon var minister under Tolbert på 70-talet, tjänsteman under Doe på 80-talet som sedan stödde Charles Taylors kupp mot Doe och senare LURDs kamp mot Taylor, samt tidigare anställd av Världsbanken.
4. Weah är en internationell fotbollsstjärna utan inblandning i inbördeskriget, uppväxt i Monrovia slum, som arbetat som goodwill ambassadör för UNICEF.
5. Två av kandidaterna hade kopplingar till stridande parter; Sekou Conneh var en av ledarna av LURD under kriget, och Roland Massaquoi sågs av många som Charles Taylors protegé (*Liberia: Presidential hopefuls for 11 October polls*, 2005).
6. Totalt är 11 partier aktiva i Senaten och Representanthuset.
7. Flera samtidiga erfarenheter liknar det liberianska tajta loppet mer, t.ex. Ghana 2008, Kenya 2007 och Zimbabwe 2008.
8. Fältarbetet finansierades av bidrag från NAI, SAREC och *Rektors resebidrag från Wallenbergs Stiftelse*.
9. Nummer inom parentes refererar till fokusgrupperna, se appendix 1. Numret indikerar att ett flertal i gruppen uttryckte denna åsikt. Deltagarna uppmuntrades till att indikera avvikande åsikter och när så har skett har detta diskuterats i texten.
10. Namnen är fiktiva. Alla deltagarna i samma grupp har namn som börjar med samma bokstav, baserat på platsen för intervjun eller återintegreringsprogram.

11. Ris har alltid varit en politisk fråga i Liberia. Risupploppen 1979 var kopplade till prisnivåerna och anses av en del ha banat väg för kriget. Under våren 2008 hade priserna fördubblats mot hösten dessförinnan (Thomas, 2008-04-22).
12. Se även min kommande avhandling för än längre diskussion om oppositionens roll och idétolerans bland f.d. kombattanter.

Litteratur

- Akokpari, John and Elisabete Azevedo (2007). „Post-Conflict Elections in Africa: Liberia and Guinea-Bissau in Comparative Perspective“, *African Journal of International Affairs*, Vol. 10, Nos. 1 & 2, pp. 73-92.
- Almond, Gabriel and Sidney Verba (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton: Princeton University Press.
- Anderson, Christopher J. and Silvia M. Mendes (2005). „Learning to Lose: Election Outcomes, Democratic Experience and Political Protest Potential“, *British Journal of Political Science*, Vol. 36, No. 1, pp. 91-111.
- Barr, Ashley and Jon Moor (2005). Liberia Elections: Read Pre-Election Statement, Election Watch Reports, 2006. The Carter Center, <http://www.cartercenter.org/news/documents/doc2184.html?printerFriendly=true> (2008-06-25).
- Bratton, Michael (1998). „Second Elections in Africa“, *Journal of Democracy*, Vol. 9, No. 3, pp. 51-66.
- Boås, Morten and Anne Hatløy (2008). „‘Getting in, getting out’: militia membership and prospects for re-integration in post-war Liberia“, *Journal of Modern African Studies*, Vol. 46, No. 1, pp. 33-55.
- Chabal, Patrick and Jean-Pascal Daloz (1999). *Africa Works: Disorder as Political Instrument*, edited by A. de Waal and S. Ellis. Oxford: The International African Institute, James Currey & Indiana University Press.
- Deutsche Presse-Agentur (2005-11-11). Liberian riot police disperse demonstrators with teargas, 2005-11-11. Monsters and Critics, http://www.monsterandcritics.com/news/africa/news/printer_1061551.php (2009-01-27).
- Electoral Division, UNMIL (2006). *Final report on the 2005 elections*, Monrovia: UNMIL, Electoral division.
- Elklit, Jørgen (1999). „Electoral institutional change and democratization: You can lead a horse to water, but you can’t make it drink“, *Democratization*, Vol. 6, No. 4, pp. 28-51.
- Elklit, Jørgen and Palle Svensson (1997). „What Makes Elections Free and Fair?“, *Journal of Democracy*, Vol. 8, No. 3, pp. 32-46.
- Harris, David (2006). „Liberia 2005: an unusual African post-conflict election“, *Journal of Modern African Studies*, Vol. 44, No. 3, pp. 375-395.
- Holmberg, Sören och Olof Petersson (1980). *Inom felmarginalen: En bok om politiska opinionsundersökningar*. Stockholm: Liber förlag.
- Hourelid, Katherine (2005-11-15). „Weah fans take anti-fraud protest to US embassy“, 2005-11-15. <http://www.redorbit.com/modules/news/display/?id=304968> (2009-01-27).
- ICG (2005). „Liberia’s Elections: Necessary but not Sufficient“, *Africa Report*, Dakar/Brussels: International Crisis Group.
- Inglehart, Ronald (1988). „The Renaissance of Political Culture“, *American Political Science Review*, Vol. 82, No. 4, pp. 1203-1230.

- IRI (2006). *Election Observation Mission Final Report*“, Washington: The International Republican Institute.
- Jennings, Kathleen M. (2007). „The Struggle to Satisfy: DDR Through the Eyes of Ex-combatants in Liberia“, *International Peacekeeping*, Vol. 14, No. 2, pp. 204-218.
- Liberia: Weah drops fraud allegations in interests of ‘genuine peace’, (2005). 2005-12-21. IRIN News.
- Liberia: Presidential hopefuls for 11 October polls, (2005). 2005-10-09. IRIN News, <http://www.irinnews.org/REport.aspx?ReportId=56643> (2009-01-27).
- Lindberg, Staffan I. (ed.) (2009). *Democratization by Elections: A New Mode of Transition*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Linz, Juan J. and Alfred C. Stepan (1996). „Toward Consolidated Democracies“, *Journal of Democracy*, Vol. 7, No. 2, pp. 14-33.
- Mainwaring, Scott (1992). „Transitions to Democracy and Democratic Consolidation: Theoretical and Comparative Issues“, pp. 294-341 in S. Mainwaring, G. O’Donnell and J.S. Valenzuela (eds.), *Issues in Democratic Consolidation: The New South American Democracies in Comparative Perspectives*, Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Morgan, David L. (1997). *Focus Groups as Qualitative Research*, 2nd ed., Thousands Oaks: Sage Publications.
- Morgan, David L. and Richard A. Krueger (1993). „When to Use Focus Groups and Why“, pp. 3-19 in David L. Morgan (ed.), *Successful Focus Groups: Advancing the State of the Art*, Newbury Park: Sage Publications.
- NDI (2007). *Observing Presidential and Legislative Elections in Liberia*“, The National Democratic Institute and the Carter Center.
- Nilsson, R. Anders (2008). *Dangerous Liaisons. Why Ex-Combatants Return to Violence – Cases from the Republic of Congo and Sierra Leone*, Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University, Uppsala.
- Rustow, Dankwart A. (1970). „Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model“, *Comparative Politics*, Vol. 2, No. 3, pp. 337-363.
- Sawyer, Amos (2008). „Emerging Patterns in Liberia’s Post-Conflict Politics: Observations from the 2005 Elections“, *African Affairs*, Vol. 107, No. 427, pp. 177-199.
- Schaffer, Fredric C. (1998). *Democracy in Translation. Understanding Politics in an Unfamiliar Culture*, Ithaca & London: Cornell University Press.
- Schedler, Andreas (1998). „What is Democratic Consolidation?“, *Journal of Democracy*, Vol. 9, No. 2, pp. 91-107.
- Schmitter, Philippe C. and Terry Lynn Karl (1991). „What democracy is ... and is not“, *Journal of Democracy*, Vol. 2, No. 3, pp. 75-88.
- Sullivan, John L. and James E. Transue (1999). „The Psychological Underpinnings of Democracy: A Selective Review of Research on Political Tolerance, Interpersonal Trust, and Social Capital“, *Annual Review of Psychology*, Vol. 50, pp. 625-650.
- Thomas, Kate (2008-04-22). Liberians drop rice for spaghetti, BBC News, <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/2/hi/africa/7360649.stm> (2008-07-16).
- Utas, Mats (2003). *Sweet Battlefields. Youth and the Liberian Civil War*, Cultural Anthropology, University of Uppsala, Uppsala.
- Utas, Mats and Maya M. Christensen (2008). „Mercenaries of democracy: The ‘Politricks’ of remobilized combatants in the 2007 general elections, Sierra Leone“, *African Affairs*, Vol. 107, No. 429, pp. 515-539.
- Young, Tom (1993). „Elections and Electoral Politics in Africa“, *Africa: Journal of the International African Institute*, Vol. 63, No. 3, pp. 299-312.

Appendix 1. Fokusgrupper

Nr	Återintegreringsprogram	Område	Kön	Fraktion	Etnicitet	Antal	Ålder (\bar{x})
1	<i>German Agro Action (GAA)</i>	landsbygd	män	<i>The Movement for Democracy in Liberia (MODEL)</i>	krahn	7	25-30*
2	GAA	landsbygd	kvinnor	MODEL	krahn	5	>35*
3	GAA	landsbygd	män	MODEL	krahn	4	25-30 (27)*
4	GAA	landsbygd	kvinnor	MODEL	krahn	6	20-25*
5**	<i>Monrovia Vocational Training Center (MVTC)</i>	stad	män	-	blandat	5	30-35*
6**	flera olika	stad	män & kvinnor	Blandat	blandat	6	>35*
7	<i>United Methodist Committee on Relief (UMCOR)</i>	landsbygd	män	Blandat	kissi	4	19,5
8	UMCOR	landsbygd	kvinnor	<i>Government of Liberia (GOL)</i>	kissi	4	17,5
9	MVTC	stad	män	GOL	bassa/kpelle	6	33,0
10	MVTC	stad	män	<i>Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD)</i> **	bassa***	6	29,7
11	inget	landsbygd	män	GOL/LURD	kpelle	5	35,4
12	<i>Young Men Christian Association (YMCA)</i>	stad	män	LURD/GOL	blandat	6	20,0
13	YMCA	stad	kvinnor	GOL	blandat	6	31,5
14	inget	stad	män	GOL	loma	6	23,2
15	YMCA	stad	män	MODEL	kpelle***	6	27,8
16	MVTC	stad	män	MODEL***	blandat	6	30,6
17	universitet	stad	män	GOL	blandat	5	29,5
18	gymnasium	stad	kvinnor	GOL	gio***	6	30,5

* Exakt ålder angavs inte för alla deltagare, då anges snarare en ålderskategori (medianen). Om flera också angav exakt ålder, så finns medelåldern i parentes.

** Indikerar att gruppen ej har inkluderats i denna studie. Dessa grupper ingick som referenspunkter.

*** Indikerar att gruppen bestod i hög grad av sådana individer, men ej exklusivt.